

Právní domněnky, sjednané smluvními stranami

Nelze sjednat nevyvratitelnou právní domněnku a na jejím základě odeprít jedné ze smluvních stran výkon jejího zákonem zaručeného práva bez možnosti prokázání pravosti jejího práva.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 23 Cdo 5508/2007, ze dne 18.3.2010)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl ve věci žalobce R. P., zastoupeného Mgr. J.J., advokátem, proti žalovanému M. M., zastoupenému Mgr. P.S., advokátem, o zaplacení částky 230.469,- Kč s příslušenstvím, vedené u Okresního soudu v Českých Budějovicích pod sp. zn. 9 C 187/2006, o dovolání žalobce proti rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 29. května 2007, č. j. 8 Co 543/2007-202, tak, že rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 29. května 2007, č. j. 8 Co 543/2007-202, a rozsudek Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 4. ledna 2007, č. j. 9 C 187/2006-176, se zrušují a věc se vrací Okresnímu soudu v Českých Budějovicích k dalšímu řízení.

Z odůvodnění :

Okresní soud v Českých Budějovicích rozsudkem ze dne 4. ledna 2007, č. j. 9 C 187/2006-176, zamítl žalobu na zaplacení částky 230.469,- Kč s úrokem z prodlení ve výši 2,5 % ročně z částky 120.036,- Kč od 1. 3. 2005 do zaplacení (výrok pod bodem I) a rozhodl o náhradě nákladů řízení (výrok pod bodem II). Rozhodl tak poté, co byl usnesením Vrchního soudu v Praze ze dne 28. února 2006, č. j. 1 Cmo 198/2005-112, zrušen rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 9. února 2005, č. j. 13 Cm 649/2004-96, z důvodu věcné nepřislušnosti Krajského soudu v Českých Budějovicích jako soudu prvního stupně a věc byla postoupena Okresnímu soudu v Českých Budějovicích k dalšímu řízení.

Žalobce se žalobou domáhal po žalovaném jednak zaplacení částky 120.036,- Kč, jež představuje neuhrazenou daň z přidané hodnoty ve výši 5 % k zaplacené ceně díla, jednak zaplacení smluvní pokuty ve výši 110.433,- Kč za prodlení s úhradou částky 120.036,- Kč za dobu od 1. 3. 2005 do 31. 8. 2005.

Soud prvního stupně vyšel ze skutkového zjištění, že mezi účastníky byla uzavřena dne 1. 7. 1999 smlouva o dílo jejímž předmětem bylo provedení stavby rodinného domu v Římově. Ve smlouvě o dílo bylo v článku V specifikováno, jakým způsobem bude postupováno při fakturaci – provedené práce budou objednatelem placeny měsíčně na základě faktur vystavených zhotovitelem (žalobcem), a objednatel (žalovaný) tak uhradí zhotoviteli veškeré faktury až do výše 90 % sjednané ceny. Zbývající část, tj. 10 % měla být zaplacená objednatelem na základě konečné faktury zhotovitele. Ve smlouvě o dílo je přesně popsáno, jaké náležitosti musí konečná faktura obsahovat s tím, že pokud je neobsahuje, je neplatná. V článku V smlouvy o dílo nazvaném Způsob a placení díla (fakturace, zálohy) se pod bodem 8 uvádí, že nepředloží-li zhotovitel konečnou fakturu do 60 dnů po předání díla či odstranění posledních vad a nedodělků, má se za to, že dílo bylo zaplacené a zhotovitel nemá další finanční pohledávky. Soud prvního stupně dospěl k závěru, že k řádnému předání díla a vyhotovení

zápisu ve formě záznamu do stavebního deníku došlo dne 1. 4. 2003. Od toho dne se odvíjí právo žalobce vystavit konečnou fakturu podle článku V odst. 7 smlouvy o dílo, na základě které se stal splatný doplatek ceny za dílo. Konečná faktura s patřičnými náležitostmi byla vystavena dne 7. 2. 2005.

Soud prvního stupně dospěl s odkazem na § 262 odst. 1 obchodního zákoníku (dále jako „obch. zák.“) k závěru, že na smlouvu o dílo je třeba aplikovat úpravu obsaženou v obchodním zákoníku, jelikož smlouva byla jednak uzavřena podle § 536 a násl. obch. zák., nad to se ve smlouvě uvádí, že další vzájemně neupravené vztahy se řídí příslušnými ustanoveními obchodního zákoníku.

Soud prvního stupně vycházel při rozhodování ve věci především z ujednání účastníků v článku V bodě 8 smlouvy o dílo. Dovedl, že žalobce nepostupoval podle smlouvy o dílo, nepředložil konečnou fakturu do 60 dnů po předání díla, a nastoupila tak fikce, kdy se má za to, že dílo bylo zaplacené a zhotovitel nemá další finanční pohledávky. Ujednání v článku V bodu 8 smlouvy o dílo nepovažoval za neplatné pro rozpor se zákonem. Dospěl k závěru, že citované ustanovení nezakládá faktickou prekluzi práva. Podle § 538 občanského zákoníku (dále jen jako „obč. zák.“) dochází k zániku práva proto, že nebylo uplatněno ve stanovené době, pouze v případech uvedených v zákoně. Ve smlouvě se neuvádí, že nepředložením konečné faktury v určité době po předání díla zanikne právo, ale stanoví se zde domněnka, že se má za to, že dílo bylo zaplacené a zhotovitel nemá další finanční pohledávky. Soud prvního stupně proto zamítl jak žalobu na zaplacení doplatku ceny za dílo, tak na zaplacení smluvní pokuty jako nedůvodnou.

K odvolání žalobce Krajský soud v Českých Budějovicích rozsudkem ze dne 29. května 2007, č. j. 8 Co 543/2007-202, potvrdil rozsudek soudu prvního stupně (výrok pod bodem I) a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení (výrok pod bodem II).

Odvolací soud vyšel ze skutkových zjištění učiněných soudem prvního stupně a ztotožnil se i s jeho právním hodnocením věci. S ohledem na § 262 odst. 1 obch. zák. na daný spor aplikoval stejně jako soud prvního stupně příslušná ustanovení obchodního zákoníku.

Odvolací soud interpretoval ujednání článku V bodu 8 smlouvy o dílo v celém kontextu dohodnutého způsobu placení díla jako nevyvratitelnou domněnku o neexistenci finanční pohledávky žalobce. Nerespektování 60denní lhůty pro vystavení konečné faktury zhotovitelem účastníci ve smlouvě spojili s nastolením domnělého skutkového stavu, nikoli s primárními právními důsledky v podobě prekluze práva. Zkoumaná domněnka je nevyvratitelná pro svoji smluvní povahu (není výslovně ujednáno, že lze prokázat opak ujednaného domnělého stavu), a tudíž nelze operovat s § 133 občanského soudního řádu (dále jako „o. s. ř.“), který se týká zákonem stanovených domněnek. Dohoda účastníků nemůže být postižena neplatností ani proto, že by se jí zhotovitel do budoucna vzdával svých práv. Nic takového dohodnuto nebylo, právo na doplacení ceny díla po předání díla a odstranění posledních vad a nedodělků vzniklo a rezignační projev zhotovitele by tak do budoucna nesměřoval. Odvolací soud odmítl argumentaci žalobce, že citované ujednání je v rozporu s dobrými mravy. Režim obchodního zákoníku používá specificky pojem obchodních zvyklostí. Ujednaná domněnka účastníků obsahovala pro obchodní styk dostatečnou délku k vystavení konečné faktury, odpovídající svými šedesáti dny obvyklé komerční uzanci. Cíl obou smluvních stran, tedy dosáhnout co nejdříve právní jistoty ve svých vztazích, se poctivému obchodnímu styku z logiky věci nemůže přičít a je zároveň zcela konformní obchodním zvyklostem. Z těchto důvodů odvolací soud napadené rozhodnutí potvrdil.

Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalobce dovolání. Jeho přípustnost zakládá na § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. Za otázku zásadního právního významu považuje dovolatel to, jaký dopad mělo marné uplynutí šedesátidenní lhůty na jeho pohledávku za žalovaným z titulu nedoplatku ceny za dílo a na možnost uplatnění této pohledávky u soudu.

Dovolatel předně namítá, že odvolací soud nesprávně právně posoudil otázku, jaký důsledek pro právo věřitele má smluvní ujednání, které stanoví, že opomenutím věřitele vykonat určitý právní úkon ve stanovené lhůtě nastává právní domněnka, podle které bylo právo věřitele zcela uspokojeno a věřitel vůči dlužníkovi již žádné právo nemá. Dovolatel tak uplatňuje dovolací důvod podle § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř.

Odvolací soud v této souvislosti dovodil, že předmětné smluvní ujednání zakotvilo ve vztahu mezi zhotovitelem a objednatelem nevyvratitelnou právní domněnku, že cena za dílo byla zaplacená a že neexistuje žádná finanční pohledávka zhotovitele za objednatelem. Aplikovatelná právní úprava nenabízí žádné ustanovení, které by pojednávalo o domněnkách v závazkových vztazích. Dovolatel je toho názoru, že z projevu vůle, který smluvní strany vtělily do článku V bodu 8 smlouvy o dílo, nelze dovodit, že by zhotoviteli bylo kategoricky odňato právo uplatnit svoji pohledávku za objednatelem u soudu po uplynutí oné šedesátidenní lhůty. Po marném uplynutí lhůty lze mít pouze za to, že cena za dílo byla zaplacená a že zhotovitel nemá žádné další finanční pohledávky. S odkazem na obdobnou formulaci obsaženou u uznání závazku v § 323 obch. zák. dovolatel nenalézá žádný důvod, proč by sporné smluvní ujednání mělo zakládat účinky tak zásadně jiné od účinků vyvratitelné právní domněnky u uznání dluhu, které by důkaz opaku a vyvrácení nastalé domněnky nepřipouštěly.

Dovolatel dále uvádí, že sporné ustanovení je třeba vykládat s ohledem na § 266 odst. 4 obch. zák. Jelikož se jedná o ustanovení sloužící výlučně na ochranu objednatele, je zřejmé, že bylo vloženo do smlouvy na jeho žádost, a objednatel je logicky tím, kdo sporný výraz v jednání použil jako první.

Dovolatel dále poukazuje na nepřiměřenou tvrdost rozsudku, který nebere ohledy na skutečnosti, které vyšly v řízení najevo, především opakované vystavování konečné faktury, kterou žalovaný popírá nebo ji žalobci vrátil. Dovolatel toto jednání žalovaného považuje za rozporné s dobrými mravy, případně zásadami poctivého obchodního styku, protože žalovaný nejprve bránil splnění svého závazku z ryze formálních důvodů a poté s odkazem na ustanovení článku V bodu 8 smlouvy o dílo dovozuje nemožnost vyvrácení tam nastalé právní domněnky.

Odvolací soud se nesprávně vypořádal s námitkou dovolatele, podle níž by nevyvratitelnost právní domněnky v podstatě zakládala účinky rovnající se prekluzi práva, což je ve zjevném rozporu s ustanovením § 583 obč. zák. Podle dovolatele zakládá marné uplynutí lhůty účinky, které se zániku práva fakticky rovnají, pakliže se po uplynutí lhůty nastoluje stav, který brání dovolateli v tom, aby se obrátil se svojí pohledávkou na soud, prokázal její důvodnost a vynutil si její splnění. Jestliže občanský zákoník nepřipouští zánik práva z důvodu jeho neuplatnění v jiných případech, než které jsou uvedeny v § 583 obč. zák., není jistě přípustné, aby v podstatě tytéž účinky v podobě nevyvratitelné právní domněnky splnění či neexistence dluhu byly připuštěny výlučně na základě smluvního ujednání.

Dovolatel s odkazem na § 574 odst. 2 obč. zák. odmítá argumentaci odvolacího soudu, podle níž se dovolatel nevzdal do budoucna svých práv. Podle dovolatele není přípustné, aby někdo souhlasil s tak dramatickým omezením svých práv, že mu zůstane pouze velmi omezená doba k jejich uplatnění. V daném případě však došlo k tomu, že dovolatel v postavení zhotovitele měl pouze 60 dnů na uplatnění svého práva vůči žalovanému jako objednateli. Jelikož se sporným ustanovením ve smlouvě dovolatel vzdal svého budoucího práva, je smlouva proto v této části neplatná pro rozpor se zákonem.

Dovolatel namítá i vady řízení, jelikož napadené rozhodnutí je dle jeho názoru nepřezkoumatelné. Odvolací soud ani soud prvního stupně neprováděly důkazy za účelem výkladu vůle smluvních stran projevené ve sporném smluvním ujednání. Odvolací soud se přiklonil k interpretaci žalovaného. Učinil tak bez zjevného důvodu, bez důkazu o záměru stran při uzavírání smlouvy a bez opory ve smlouvě či obecně závazném předpise. Z toho důvodu je podle dovolatele řízení postiženo vadou,

kteřá mohla mít za následek nesprávné právní posouzení věci [§ 241a odst. 2 písm. a) o. s. ř].

Žalovaný ve vyjádření k dovolání považuje podané dovolání za nepřípustné, jelikož napadené rozhodnutí nemá po právní stránce zásadní význam. Žalovaný se zcela ztotožňuje se závěry odvolacího soudu uvedenými v napadeném rozhodnutí. Sporné ustanovení smlouvy o dílo, které slouží k zajištění právní jistoty mezi smluvními stranami, nelze dle názoru žalovaného vyložit jinak než jako nevyvratitelnou právní domněnku neexistence pohledávky žalobce. Sporné ujednání současně nesjednává prekluzi práva, jelikož zakládá pouze nevyvratitelnou právní domněnku, kterou s prekluzí zaměňovat nelze. Žalovaný je dále toho názoru, že žalobce se ve smlouvě o dílo nevzdává žádného svého budoucího práva, protože na základě sporného smluvního ujednání nezaniká právo žalobce uplynutím doby, ale vytváří se pouze nevyvratitelná právní domněnka, tedy zcela jiný právní institut.

Napadený rozsudek odvolacího soudu byl vyhlášen před 1. červencem 2009, kdy nabyla účinnosti novela občanského soudního řádu provedená zákonem č. [7/2009](#) Sb. Nejvyšší soud České republiky (dále jen „Nejvyšší soud“) jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) proto vzhledem k bodu 12 přechodných ustanovení v článku II uvedeného zákona dovolání projednal a rozhodl o něm podle občanského soudního řádu ve znění účinném do 30. června 2009.

Nejvyšší soud po zjištění, že dovolání bylo podáno oprávněnou osobou ve lhůtě stanovené v § 240 odst. 1 o. s. ř. a obsahuje stanovené náležitosti, nejprve posuzoval, zda je dovolání přípustné. Dospěl k závěru, že dovolání je přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř., neboť odvolací soud řešil právní otázku v rozporu s hmotným právem.

Dovolání je tudíž i důvodné.

Odvolací soud dospěl k závěru, že ujednání v článku V bodu 8 smlouvy o dílo zakládá nevyvratitelnou právní domněnku o neexistenci finanční pohledávky žalobce. Domněnky vyvratitelné a nevyvratitelné jsou konstruovány v těch případech, kdy pro založení, změnu nebo zánik právního vztahu nestačí reálně existující skutečnost a je nutno právní následky spojit se skutečnostmi, které reálně neexistují, jsou vytvořeny uměle, popř. je zde jen pravděpodobnost, nikoli však jistota, že reálně nastaly. Podle toho, zda jde o skutečnost uměle vytvořenou nebo existující jen s určitou mírou pravděpodobnosti, dělí právní nauka tyto skutečnosti na právní fikce a již zmíněné právní domněnky. U právních domněnek se existence určitých skutečností předpokládá na základě zkušeností a právní úprava buď připustí, aby subjekty právního vztahu prokázaly opak (domněnka vyvratitelná), nebo tento důkaz nepřipouští (domněnka nevyvratitelná). Domněnky mají tedy význam jako právní skutečnosti, které mohou vést ke vzniku, změně nebo zániku právního vztahu, a současně v procesním právu s nimi může být spojeno dokazování a důkazní břemeno.

Zavazuje-li zákonem stanovená právní domněnka a fikce soud, popř. jiný rozhodující orgán, aby buď bezpodmínečně nebo podmíněčně pokládal existenci něčeho o čemž není jisté že je, nebo dokonce je jisté, že není, měl se odvolací soud v těchto souvislostech zabývat otázkou, zda jsou přípustné i takové domněnky, které si smluvní strany samy sjednají. Odvolací soud však tuto otázku nezkoumal, nýbrž jen interpretoval ujednání čl. V bodu 8 smlouvy o dílo jako nevyvratitelnou domněnku o neexistenci finanční pohledávky žalobce. Pokud však chápeme domněnky jako právniskutečnosti, potom je nutno vycházet z pojetí právní skutečnosti v nauce jako jevu, s nímž normy práva spojují vznik, změnu nebo zánik právního vztahu. Jestliže domněnka slouží k překonání těch situací, kdy nám realita řešení neposkytuje, je zřejmé, že konstrukce domněnek, jejich charakteru i následků, které jsou s nimi spojeny, přísluší toliko právu. Autonomie vůle smluvních stran zde nemůže rozšiřovat regulativní nástroje, které používá zákon, a v podstatě libovolně konstruovat nové právní skutečnosti i s nimi spojené právní následky. Z hlediska procesního nelze tvrdit, že se v procesním právu uplatňuje zásada „vše je dovoleno, co není zakázáno“. Působí zde naopak zásada opačná,

připouštějící možnost odchylných dohod jenom tam, kde to procesní právo umožňuje. Ujednání stran modifikující důkazní břemeno, tj. institut veřejnoprávního civilního práva procesního, by proto bylo možné pouze tehdy, pokud by takovou možnost občanský soudní řád připouštěl. S ohledem na to, že žádná zákonná úprava předpokládající dohody o důkazním břemenu neexistuje, lze usuzovat, že strany ani nemohou takovou dohodu uzavřít. Nejvyšší soud proto dospěl k závěru, že si nelze sjednat nevyvratitelnou právní domněnku a na jejím základě odepřít jedné ze smluvních stran výkon jejího zákonem zaručeného práva bez možnosti prokázání pravosti jejího práva.

Uvedené nic nemění na skutečnosti, že ujednání smluvních stran obsažené v článku V bodu 8 smlouvy o dílo je možno právně kvalifikovat jako soluční dohodu, v níž je zaplacení konečné ceny za dílo vázáno na předložení faktury ve stanovené lhůtě. Uzavření takové smlouvy není samo o sobě nepřijatelné, pro daný vztah by dokonce mohlo být praktické, kdyby smluvní strany sjednaly takové řešení, které by jim poskytlo v návaznosti na předání díla jistotu ohledně konečné ceny díla. Uvedené ujednání však nelze interpretovat tak, že uplynutím sjednané lhůty a nečinností zhotovitele (nepředložil do konce lhůty konečnou fakturu) zaniká závazek objednatele zaplatit zbylou část ceny za zhotovení díla. Ujednání nemůže znamenat, že by zhotovitel se nemohl zaplacení domáhat v soudním řízení. Soud může nárok na doplatek ceny za dílo přiznat, pokud se v průběhu řízení zjistí, že cena nebyla zaplacená, neboť na základě předmětného ujednání uplynutím lhůty nemohlo dojít k zániku závazku objednatele k zaplacení ceny díla zhotoviteli.

Dovolací soud dále shledává důvodnou námitku dovolatele upozorňující na to, že se soudy obou stupňů dostatečně nevyřídily se skutečnostmi, které vyšly v řízení najevo, že totiž žalobce fakturu vystavil a žalovanému odeslal, ale žalovaný ji popřel nebo ji žalobci vrátil. Zásadám poctivého obchodního styku by nepochybně odporovalo jednání, kdy by se povinný snažil zbavit své povinnosti vlastním chováním zneužívajícím právo.

S ohledem na výše uvedené dospěl Nejvyšší soud k závěru, že rozsudek odvolacího soudu není správný a nepovažoval již za nutné zabývat se dalšími námitkami dovolatele uvedenými v dovolání.

Rozsudek odvolacího soudu tedy není z výše uvedených důvodů správný.

Nejvyšší soud proto rozsudek odvolacího soudu podle § 243b odst. 2 věty za středníkem o. s. ř. zrušil. Protože důvody, pro které byl zrušen rozsudek odvolacího soudu, platí i na rozsudek soudu prvního stupně, Nejvyšší soud podle § 243b odst. 3 o. s. ř. zrušil i rozsudek soudu prvního stupně a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

© EPRAVO.CZ - Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Nezbytná cesta](#)
- [Nepominutelný dědic](#)
- [Náhrada škody zaměstnancem](#)
- [Likvidace dědictví](#)
- [Jistota](#)
- [Insolvenční řízení](#)
- [Exekuce](#)

- [Započtení](#)
- [Reorganizace](#)
- [Soudní poplatky \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Spotřebitel \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)